

Portrettekening Leo Vindevogel. [ADV, VPRY 271]

Leo Vindevogel.

De politicus en de mythe van zijn proces.

LODE WILS

Leo Vindevogel (1888-1945), katholiek volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Oudenaarde sinds 1925 en burgemeester van Ronse 1941-1944, geniet buiten zijn streek vooral bekendheid omdat hij als enig parlementslid werd gefusilleerd wegens collaboratie. Zijn familie voerde een niet aflatende strijd voor eerherstel na die 'gerechtelijke moord', en zijn wedervaren werd als een voorbeeld gebruikt in de propaganda voor amnestie. Een reeks talentrijke flamingantische publicisten nam daarin zijn verdediging op, onder wie Jan Verroken, Valère Depauw, Arthur De Bruyne en Louis De Lentdecker. In die rij treedt nu ook Pieter Jan Verstraete op, maar anders dan zijn voorgangers geeft hij ons een volledige biografie van de politicus.¹ Daarvoor kon hij onder meer steunen op twee studies die in 1987 verschenen in *Wetenschappelijke Tijdingen*, en die over de ontwikkeling van de Ronsese politicus tot 1940 een beknopter maar helderder beeld geven, dan dit wijdlopig boek.² Vooral over Vindevogels optreden tijdens de Tweede Wereldoorlog brengt deze biografie waardevolle nieuwe informatie, en trouwens ook over de evolutie van zijn opvattingen tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Leo Vindevogel, de zoon van een timmerman-aannemer uit Petegem, volgde in 1903-1907 de bisschoppelijke normaalschool van Sint-Niklaas. Onder de leiding van kanunnik Amaat Joos werden daar toekomstige onderwijzers opgeleid tot godsdienstige volksopvoeders, die zich zouden inzetten in de Vlaamse beweging tegen liberalisme, socialisme en verfransing. Ook de leider van de christelijke arbeidersbeweging Hendrik Heyman en de taalgrenswerker Flor Grammens werden daar gevormd.

1. P.J. Verstraete, *Leo Vindevogel. Biografie*, Kortrijk, 2013.
2. M. Declercq, De jonge Vindevogel, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 46, 1987, nr. 1, pp. 37-56, behandelt zijn leven tot 1914. J. Versyck, Leo Vindevogel tegenover de Ronsense, Belgische en Europese politiek, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 46, 1987, nr. 2, pp. 99-119 behandelt 1919-1940.

In 1907 werd Leo hulponderwijzer aan een vrije aangenomen jongensschool in de textielstad Ronse, en meteen actief in de plaatselijke Christen Volksbond. Die sociale en politieke strijd trok zijn combattieve natuur zozeer aan, dat hij in 1913 het onderwijs verliet om een opleiding te volgen tot bedrijfsleider, in de hoop de vrijheid te winnen die nodig was voor een politieke loopbaan. Tegelijk zette hij zich met felle patriottische propaganda in voor de algemene dienstplicht die door de katholieke regering werd ingevoerd. Bij de Duitse inval in augustus 1914 zag hij in vrijwillige dienstneming waarschijnlijk een versterking van zijn uitgangspositie voor een politiek optreden.

Verstraete beschrijft hoe Vindevogel in de jarenlange oorlog een antimilitaristisch pacifist werd en op de activistische en Groot-Nederlandse toer ging. Op 3 januari 1916 schreef hij aan zijn vriend Omer Goebeert: *"Ik weet niet meer wat gepeinsd. (...) Is Duitsland de vijand van Vlaanderen of is hij het niet? (...) Was de Belgische staat verplicht gewapender hand de Duitsers tegen te houden? (...) Liever Duits dan Frans; liever Duits dan Engels; liever Duits dan Waals! (...) Men werpt op: 't Vlaamse volk wil Belg blijven. Alsof de Vlamingen in staat waren te oordelen. (...) België is een onnatuurlijke staat, nooit zal een Vlaming tot zijn volle recht en ontwikkeling komen in een tweetalig België, integendeel de verfransing zal bijwinnen en de toenadering tot Frankrijk die na de oorlog zal onvermijdelijk zijn; met Holland komt ge tot uw volle leven. (...) Een groot Vlaanderen in een groot Nederland! Een groot Nederland in een groot Germanië!"* – Vindevogel was het dus eens met de activisten die meenden dat zij als elite, tegen de wil van het volk in, de *völkisch* gemotiveerde Duitse aanbieding mochten aanvaarden om een Groot-Nederlandse satellietstaat van het Germaanse Duitsland te vestigen.

Op 27 januari 1917 schreef hij aan Frans Van Cauwelaert, die met Julius Hoste jr. vanuit het neutrale Nederland een loyaal-Belgisch flamingantisme predikte. Hij wilde zijn abonnement op hun weekblad *Vrij België* niet vernieuwen: *"Ik kan de houding van uw blad inzake de Vlaamse beweging en algemene ijver voor de vrede niet goedkeuren. (...) Gij hebt mij niet kunnen overtuigen dat gij gelijk hebt tegen de zogenoemde activisten. (...) Alle verdere ophitsing tegen de Duitsers onder welk voorwendsel dat mocht wezen – de wegvoeringen [van werkloze arbeiders naar Duitsland] niet uitgesloten – vind ik misdadig omdat zij het Vlaamse volk meer en meer de verkeerde weg opdrijft en de oorlog verlengt. (...) Begrijpt gij dan niet hoe wraakroepend het is al die mensen naar de dood te zenden tegen hun wil, dikwijls tegen hun eigen volksbelangen – zoals zij die begrijpen?"*

Van Cauwelaert poogde aan zijn correspondenten in het leger en in de diaspora duidelijk te maken dat *"het Vlaamse volk als geheel niets wil weten van het activisme"*

en dat door in te gaan op het Duits-activistische lokken “*we niet zouden kunnen rekenen op enig gehoor noch enig vertrouwen van ons volk; nochtans is het daar alleen dat onze redding ligt*”. En een andere keer: “*Wij zijn afhankelijkheid verschuldigd aan ons Vlaamse volk zelf en met dat volk aan de staat waarin het vrijwillig wil leven. (...) De onderjukking van ons volk door de Duitse heerschappij, dat is het einde van onze eigen beschaving zowel als van onze vrijheid. Wie dat nog niet ziet is blind, en de gave om blinden te genezen bezit ik niet.*”³ – Vindevogel dreigde dus al in de Eerste Wereldoorlog terecht te komen in de afzondering die hem in de Tweede fataal zou worden. De ‘ruwaard’ Adiel Debeuckelaere wilde hem niet bij de Frontbeweging, en hij verzeilde bij de pacifist Antoon Pira. In 1945 zou dat laatste nog tegen hem worden aangevoerd vóór het Krijgshof.

In 1919 keerde Vindevogel naar Ronse terug met het aureool van oud-strijder en vrijwilliger, en met het doel om de positie te verwerven van de flamingantisch-christendemocratische voorman van de stad en het arrondissement. Gesteund door de Vlaamsgezinde burgerij van Oudenaarde en de Volksbond van Ronse kreeg hij in 1919 op de katholieke Kamerlijst de tweede plaats, die tevoren verkiesbaar was. Maar in de nieuwe verhoudingen – het verdwijnen van de meervoudige stemmen, de invoering van de provinciale lijstverbinding, en vooral de mentale schok van de oorlog – ging die zetel naar de socialisten die de meerderheid van de Ronsese textielarbeiders achter zich hadden. Elk van de drie grote partijen had voortaan één zetel in dit arrondissement.

In de taalgrensstad Ronse met zijn sterke verfransing was in de schoot van de katholieke opinie de tegenstelling nog sterker dan elders tussen de Vlaamsgezinde volksbeweging en de conservatieve patriottische bourgeoisie, die zich tegenover de Volksbond organiseerde onder de benaming Patria. Hun onderlinge strijd maakte het voor de socialisten makkelijker om de absolute meerderheid te behalen in de gemeenteraad in 1926. Vindevogel verloor zo zijn mandaat van schepenen van onderwijs in een katholiek-liberaal college, maar had in 1925 de katholieke Kamerzetel veroverd. Doordat de onenigheid onder de klerikalen nog toenam, ging zijn partij voor de parlementsverkiezingen van 1929 een lijstverbinding aan met de Vlaams-nationalisten van andere arrondissementen, en behield zo zijn zetel. Vindevogel werd lid van de nationalistische Kamergroep, maar als een onafhankelijke die weigerde zoals de nationalisten te stemmen tegen de taalwetten die door de christendemocraten werden doorgedrukt. Op 17 mei 1932 nam hij ontslag uit die Kamergroep “*gezien er tegenwoordig meningsverschil is onder de Vlaamse nationalisten*

3. L. Wils, *Flamenpolitiek en aktivisme. Vlaanderen tegenover België in de Eerste Wereldoorlog*, Leuven, 1974, pp. 200-201.

en het van mijnentwege in die bijzondere omstandigheden onwielvoeglijk zou wezen mij daarin te mengen".⁴ In de parlementsverkiezingen in november daaropvolgend was hij kopman van de enige katholieke lijst terwijl Patria zich onthield, hij werd dus verkozen maar bleef een grote onafhankelijkheid tonen tegenover de katholieke partijlijn in het parlement. In 1936, bij de grote doorbraak van Rex dat in Ronse Patria ongeveer had opgeslorpt, ging niet zijn Kamerzetel verloren maar die van de socialistische burgemeester Eugène Soudan.

De volgende jaren stonden in het teken van de crisis van het parlementair stelsel, die werd verscherpt door het uitbreken van een burgeroorlog in Spanje. Om zulke polarisering in België te voorkomen, handhaafden de drie traditionele partijen een regering van nationale unie onder de technocraat Van Zeeland. Vindevogel legde zich er niet bij neer dat de socialisten daarin de sterkste fractie waren. Hij pleitte voor een 'concentratie' door de opname van Rex en het Vlaams Nationaal Verbond (vnv) in een katholiek partijverband plus een coalitie met de liberalen, om de socialisten uit de regering te weren. Vanuit zijn dominant anticommunisme hoopte hij dat Hitler oorlog zou voeren tegen de Sovjet-Unie, verscherpte hij nog zijn traditionele anti-Frankrijkgezindheid wanneer daar een volksfrontregering een akkoord sloot met Rusland, verweet aan Engeland dat het verbonden bleef met Frankrijk. Hij bleef duidelijk pro-Duits, al betreurde hij de nazimaatregelen tegen de katholieke kerk en vond er de anti-Joodse politiek overdreven, maar niet ongegrond; mettertijd namen integendeel in zijn weekblad de aanklachten tegen de beweerde Joodse invloed toe.

Bij lezing van *'t Volk van Ronse* vanaf januari 1936 viel mij op dat de Vlaamsgezindheid daarin niet op de voorgrond kwam. De taalgrensactivist Flor Grammens kreeg er weinig steun voor zijn actie om de naleving van de taalwet op de overheidsadministraties af te dwingen. Uitspraken voor de democratie, die P.J. Verstraete overtuigd hebben, leken mij vooral argumenten om lokale tegenstanders te lijf te gaan. Veel belangrijker was de strijd tegen schandalen, later tegen 'het Van Zeelandisme'. Geen moment heeft Vindevogel zich in de huid van een socialist willen steken, en gevoeld dat het Van Zeelandisme, een soort unionisme, nodig was om de polarisering tegen te gaan die al in zoveel Europese landen tot dictatuur of zelfs burgeroorlog had geleid.

4. Over Vindevogels relatie met de nationalistten in 1929-1932 verscheen in *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 64, 2005, nr. 3, pp. 168-179: L. Wils, Leo Vindevogel en de intrede van de nationalistten in de Oost-Vlaamse Bestendige Deputatie.

Op 11 april 1937 verloor de rexist Léon Degrelle (1906-1994) in Brussel een door hemzelf uitgelokte tussentijdse verkiezing. De katholieke extra-parlementaire premier Paul Van Zeeland (1893-1973) behaalde een verpletterende overwinning (76%) op Degrelle (19%). De bevolking in het centrum van Brussel vierde de 'begrafenis' van Degrelle. De aartsbisschop, kardinaal Van Roey, had opgeroepen om tegen Degrelle te stemmen, het VNV riep op om wel voor te stemmen. De Rex-partij had bij de parlamentsverkiezingen van 1936 een zeer succesrijke uitslag behaald, o.m. dankzij de stevige agitatie tegen het 'Zeelandsisme' dat een schandalenregering werd genoemd. Rex had toen 21 op de 202 volksvertegenwoordigers behaald, nagenoeg evenveel als de liberale partij. [Collectie Frans-Jos Verdoodt]

Sinds de inlijving van Oostenrijk door nazi-Duitsland in maart 1938 was de oorlog duidelijk op komst. Vindevogel zette zich schrap tegen de overheersende anti-Duitse stemming, wilde België buiten de oorlog houden, maar verzette zich tegen zijn bewapening. Ook na het uitbreken van de oorlog in augustus 1939, maar vóór de Duitse inval in België in mei 1940, valt het op dat *'t Volk van Ronse en Oudenaarde*, zoals zijn krant sinds 1937 heette, voortdurend de pro-geallieerde gezindheid van de bevolking ondermijnde. Tussen de dictatuur in Duitsland en de democratie in Frankrijk en Engeland was er eigenlijk geen verschil. Wel namen op Allerheiligen de Harmonie van de Volksbond en Vindevogel persoonlijk deel aan de optocht van de patriottische oud-strijdersverenigingen naar de begraafplaats van de gesneuvelden, zoals in heel het land de band versterkt werd met België dat een schuilplaats vormde in de oorlog. Maar aan Duitsland laten verstaan dat, indien het Nederland aanviel, België doorgang zou verlenen aan de Frans-Britse troepen, zoals Van Cauwelaert en Camille Huysmans doen, hoe zot! *"De oorlogstokers willen Holland bezigen om daarmee België in de oorlog te krijgen voor Frankrijk"*, heette het op 23 december 1939.

Voor de periode na 10 mei 1940 kon ik het weekblad niet meer lezen, en steun ik op de biografie door P.J. Verstraete, behoudens tegenstrijdige verwijzing. Het socialistisch schepencollege deed een beroep op de gemeenteraadsleden van de oppositie om gezamenlijk de problemen van voedselvoorziening en dergelijke aan te pakken. Vindevogel maakte zich daar verdienstelijk in, zoals ook inzake het repatriëren uit Frankrijk van de jongemannen die door de regering waren opgeroepen, onder wie zijn twee oudste zonen.

In de ogen van Vindevogel had de democratie afgedaan. In zijn blad schreef hij op 27 juli: *"Europa is één geworden onder de leiding van Duitsland."* Op 17 augustus: *"Enkele jaren Duitse rassenagitatie en vooral de bliksemoverwinning der Duitse legers heben de jodenheerschappij over Europa doen ineensstorten. Europa is voor 't jodendom verloren. Nu blijft er nog Amerika."* En op 7 september: *"Alle landen hebben het geluk niet met een Adolf Hitler begiftigd te worden. (...) Onze politieke democratie was verworpen tot een jacht naar prebenden en een heerschappij der geldzakken; onze sociale democratie had zich als ideaal gesteld: veel genieten, weinig werken; onze culturele democratie was ontaard in verwildering, zedeloosheid en anarchie."* Geen wonder dat Vindevogel behoorde tot de ongeveer 175 publieke bijtreeders van de oproep voor een Vlaamse Volksbeweging, die uitging van het fascistoïde collaborerende Vlaams Nationaal Verbond; maar in zijn blad schreef hij dat dit geen lidmaatschap van het vnv betekende, en dat zou hij op zijn proces herhalen. (Dat was nu waarschijnlijk de concentratie waarvoor hij geijverd had, maar rond het vnv in plaats van rond de katholieke partij.) Volgens Bruno De Wever schoof het vnv met de steun van het Duitse Militair Bestuur Vindevogel naar voren voor het burgemeesterschap,

tegen de kandidaat van de ss, Maurits Ponette.⁵ Hij werd op 2 januari 1941 door de Belgische overheden benoemd, nadat hij dat had aanvaard zonder het bestuur van de Volksbond te raadplegen.

"In zijn opiniestukken die hij in 't Volk van Ronse en Oudenaarde publiceerde", schrijft Verstraete, "voel je haast het plezier waarmee hij ze schreef; vooral dan tijdens de eerste bezettingsjaren wanneer het de Duitsers voor de wind ging. (...) Niet alleen moedigde Vindevogel het volk aan om te collaboreren" en de Duitse overheden in te lichten over sluik- en woekerhandel opdat die daartegen "hardhandig" zouden kunnen optreden. "In Hitler stelde hij een blind vertrouwen." De Duitse Kommandanten van Ronse en van het arrondissement hemelde hij op, vergeleken bij de "Belgische plichtvergeten of onbekwame overheden". Hij juichte het toe dat de Wehrmacht in april 1941 de Balkan ging 'pacificeren' (haar overval op Joegoslavië en Griekenland) en was enorm opgelucht door de inval in de Sovjet-Unie in juni. Als katholiek riep hij de Vlamingen op om deel te nemen aan deze "kruistocht tegen het bolsjewisme". – Daarmee was hij volledig in eenklank met het 'eengemaakte' VNV, dat op 6 juli 1941 in Ronse zijn eerste grote manifestatie hield na de opslorping van Rex en het Verdinaso, en er opriep om zich als vrijwilligers te melden voor die kruistocht; de burgemeester zat op de eerste rij.⁶ Hij zou ook inzamelingen voor het oostfront organiseren.

In augustus 1943 kreeg Vindevogel last met de censuurdienst van de Propagandastaffel in Gent, omdat hij nuchter had geschreven over de ongunstige militaire ontwikkeling. Hij verdedigde zich dat het propagandistisch beter was, om zo de bevolking in pro-Duitse zin te kunnen beïnvloeden. De Kreiskommandant van Aalst-Oudenaarde en de Oberfeldkommandant van Oost-Vlaanderen pleitten voor hem: hun ernstige vermaning en zijn belofte van terughouding in de toekomst volstonden, want *"hij is de beste burgemeester van heel het Kommandantur-gebied, die als uiterst vlijtig en politiek volledig betrouwbaar kan gelden, die bovendien zijn zoon bij de Waffen-SS heeft terwijl zijn overige acht kinderen zich op dit ogenblik in Duitsland bevinden."* Inderdaad zouden ook zijn tweede zoon en enkele dochters in Duitse dienst treden.

Tussen de nazirepressie en het communistisch geleide deel van het verzet kwam het in de loop van 1943 tot een begin van burgeroorlog.⁷ In Ronse markeerde een

5. Br. De Wever, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 54, 1995, nr. 2, p. 111. M. Ponette verklaarde mij in 1982 ook dat hij destijds de kandidaat was van de SS.
6. N. Deconinck, *Le Renaisis pendant la seconde guerre mondiale, I, 1940-1943*, Nederokkerzeel, 1975, pp. 128-130.
7. Verstraete vermeldt: *"Zo'n 170 Ronsenaars werden door de bezetter aangehouden. Hiervan werden er 86 naar Duitse concentratiekampen gedeporteerd; 51 burgers van Ronse vonden er de dood (waarvan zes geëxecuteerd) en 35 kwamen na de bevrijding weer naar hun stad."*

bomaanslag op het huis van de oorlogsburgemeester op 12 oktober het begin van die fase. Er werden geen personen getroffen maar de bezetter beval de vorming van een burgerwacht die uit de Widerstandskreise moest worden samengesteld, om een aantal mogelijke doelwitten van aanslagen dag en nacht te bewaken, waaronder Vindevogels woning. Een strooibiljet van het Onafhankelijkheidsfront zette de wachters aan om goed nota te nemen van ondervonden schade of ziekte, met het oog op het presenteren van de rekening aan *“de ijverige collaborateurs van het gemeentebestuur”* die de lijsten met ‘anglofiel’ kandidaat-wachters samenstelden. Op 24 december werd Vindevogel, toen hij zich om om 8 uur ‘s morgens naar het stadhuis begaf, op straat neergeschoten door twee aanvallers die vijf kogels afvuurden waarvan er hem vier troffen, met veel bloedverlies tot gevolg maar zonder vitale organen te raken. Het college van burgemeester en schepenen loofde tevergeefs 50 000 BEF uit voor wie de daders zou helpen ontmaskeren.⁸

Na de geallieerde landing in Normandië in juni 1944 ging de burgeroorlog naar een hoogtepunt. In de nacht van 25 op 26 augustus werd door de Duitsers een razzia gehouden waarin ze een dertigtal Ronsenaars afvoerden. *“De burgemeester had met deze razzia geen uitstaans. Wel bevond zijn zoon Johan zich onder de Duitsers”*, samen met andere Ronsese ss-mannen waaronder Maurits Ponette, schrijft Verstraete. De volgende morgen verscheen het laatste nummer van *‘t Volk van Ronse en Oudenaarde*, waarin Vindevogel nog eens verantwoordde *“waarom wij als Vlamingen keus doen voor Duitsland: (...) Duitsland stelt zich aan als de vriend en de beschermer van het Vlaamse volk; het Duitse volk leeft in een stemming van volks- en rasaffiniteit waardoor het de Vlamingen in genegenheid als zijn bloedverwanten aanziet. De Vlaming is daarom gans natuurlijk Duitsgezind en wie het niet is, moet beginnen zijn eigen Vlaams geweten te onderzoeken.”*

Op 2 september werden mevrouw Vindevogel en de vijf kinderen die toen niet in Duitsland verbleven, geëvacueerd om ze tegen de terroristen te beschermen, zoals Leo zou verklaren op zijn proces.⁹ Hijzelf bleef, gaf op de morgen van 3 september zijn sleutel van het stadhuis aan een van de door de bezetter afgezette schepenen, en stelde zich *“tegen de beweging van het volk”* onder de hoede van de rijkswacht, zoals deze noteerde in haar proces-verbaal. Van bij zijn eerste ondervraging tot op zijn proces hield hij vol dat hij zich van geen enkele schuld bewust was. *“Hetgeen ik heb geschreven in oorlogstijd heb ik ook geschreven in vreedstijd”* en dat viel onder de grondwettelijke vrijheid van opinie en van pers. Voor België was de oorlog

8. N. Deconinck, *Le Renaisis pendant [...]*, pp. 144-147.

9. In 1982 zou Maurits Ponette mij verklaren dat hij en het gezin Vindevogel *“met hetzelfde konvooi”* werden geëvacueerd van Ronse naar Brussel en vandaar met de trein naar Duitsland.

geëindigd op 28 mei 1940. Als burgemeester had hij de orde gehandhaafd en de bevelen van het hoger gezag uitgevoerd, zoals wettelijk voorgeschreven en zoals alle gemeentebesturen gedaan hadden.

In *L'Écho de Renaix, hebdomadaire catholique* van 12 en 19 november verschenen oproepen om (bezwarende) getuigenissen af te leggen over het optreden van de oorlogsburgemeester, onder meer over zijn weekblad, de burgerwacht van oktober-november 1943, de deportaties, het optreden van zijn kinderen, de school Sint-Ambrosius (die hij gesloten had wegens de anglofiele manifestatie dat, bij de prijsuitdeling, de bekroonden voor de Engelse taal bijzonder waren toegejuicht). "*Tientallen Ronsenaars traden op als getuigen ten laste (...) meer dan 350 in totaal*", schrijft Verstraete. Velen stelden Vindevogel persoonlijk verantwoordelijk voor hun sanctiëring door de bezetter of voor de deportatie van hun familielid. Het zwaarst wogen het aanduiden van de burgerwachters uit de Widerstandskreise, en het oppakken in het stadhuis door de Feldgendarmerie van burgers die door de burgemeester waren opgeroepen. Dat was onder meer met een aantal werkweigeraars gebeurd op 25 augustus 1943; die waren naar een werkkamp in Noord-Frankrijk gedeporteerd, van waaruit verschillende konden ontsnappen; de anderen werden later vrijgelaten.¹⁰ Maar er waren ook mensen gedeporteerd die nog niet teruggekeerd waren.

Het proces voor de krijgsraad van Gent vond plaats op 9, 10, 16 en 17 maart 1945, dus terwijl de oorlog tegen Duitsland nog aan de gang was. Een aantal Belgen die in het vijandelijk leger hadden dienst genomen, werden toen zonder meer ter dood veroordeeld; 19 zouden er enkel wegens wapendracht worden gefusilleerd. Wat dan met een volksvertegenwoordiger die hen daartoe had opgeroepen? Het proces van Vindevogels twee oudste zonen was bij het zijne gevoegd, en ook dat van de uitgever van *'t Volk van Ronse en Oudenaarde*, in wiens dossier de door Verstraete gepubliceerde beoordeling zat van de oorlogsburgemeester door de Kreiskommandant en de Oberfeldkommandant. Het openbaar ministerie eiste de doodstraf, in eenklank met een groot deel van de openbare opinie. De verdediging, die tevergeefs had getracht om de zaak uit te stellen tot de gemoederen zouden afgekoeld zijn, kon als verzachtende omstandigheid doen aanvaarden: oorlogsvrijwilliger met acht frontstrepen. De veroordeling tot levenslange hechtenis was een succes, want na verloop van jaren zou er wel genade en/of voorlopige invrijheidstelling volgen. De twee zonen werden bij verstek veroordeeld tot respectievelijk de doodstraf en vijftien jaar.

10. N. Deconinck, *Le Renais pendant la seconde guerre mondiale, II*, Ronse, 1980, pp. 137-140.

Het openbaar ministerie ging onmiddellijk in beroep, en de zaak Leo Vindevogel – zonder die van zijn zonen ditmaal – kwam voor het Krijgshof in Gent op 30 april, een week voor de capitulatie van Duitsland. Een aantal gedeporteerden waren intussen bevrijd, en het werd duidelijk hoe weinigen er dat waren, en wat ze doorstaan hadden. De krijgsauditeur wees erop dat *“een rechtmatige ontroering in brede kringen van de openbare opinie”* ontstaan was door het vonnis van de krijgsraad, en stelde dat de verzachtende omstandigheden niet driemaal konden gelden in een zaak waarin driemaal de doodstraf voorzien was. Dat trouwens het defaitisme van de beklaagde aan het front meebracht dat voor zijn frontdienst geen verzachting kon worden toegekend. Het Hof aanvaardde dat er geen verzachtende omstandigheden konden aanvaard worden, en sprak de doodstraf uit wegens verklikking en verraad.

Nu was het essentieel om genade te bekomen. De verdediging haalde daartoe de grote middelen uit de kast. In een brief aan de minister van Justitie waarin hij om een onderhoud vroeg, schreef advocaat D'Hooge dat hij het ogenblik gekomen achtte *“om een incident kenbaar te maken, dat tot nog toe zorgvuldig geheim gehouden werd”*, namelijk dat *“in eerste aanleg, in de intimiteit van de krijgsraad, een vrijspraak in overweging werd genomen”*. Maar dat hij zijn verweernota (die volgens de krijgsraad tot vrijspraak kon leiden) onder druk van de voorzitter en de auditeur teruggetrokken had: hij had zich laten bedotten *“en zelfs in de nota, die ik heb neergelegd voor het krijgshof en in mijn pleidooi heb ik gezwegen over het incident voor de krijgsraad”*. Van de minister kwam geen antwoord en dus geen onderhoud.

Het gegeven van een verweernota die onder druk werd teruggetrokken, werd door de verdediging ook aangehaald in verzoeken tot tussenkomst die ze richtte aan verschillende personaliteiten, en zou in de loop van de jaren worden herhaald en aangedikt in de niet aflatende campagne voor eerherstel. In de biografie door Verstraete is het verhaal tot het volgende uitgegroeid. De voorzitter Dubois had de drie advocaten van Vindevogel bij zich geroepen samen met de auditeur, had geheimhouding geëist, en dan gevraagd of advocaat D'Hooge in zijn pleidooi gebruik wilde maken van die ingediende nota. *“Zo ja, dan moest de advocaat beseffen dat er een bom zou ontploffen want op basis van die nota zou Vindevogel vrijuit gaan. En dat kon toch niet! Het publiek zou dat niet nemen. Er zou oproer komen. Dubois dreigde ermee D'Hooge te laten vervolgen en aansprakelijk te stellen indien hij van deze nota gebruik maakte. D'Hooge was verbijsterd. Maakte hij gebruik van deze explosieve nota dan kwam Vindevogel weliswaar vrij, maar werd D'Hooge zelf vervolgd en kon hij als advocaat een punt achter zijn loopbaan zetten. D'Hooge twijfelde geen ogenblik aan het dreigement van Dubois. Geïntimideerd en rekenend op een mild vonnis onderwierpen de drie advocaten zich aan Dubois' eis. De nota werd niet bij het dossier gevoegd en kwam tijdens de pleidooien niet ter sprake. Later bleken de feiten in de nota juist te zijn.”*

Die nota werd nooit gepubliceerd. Maar op 22 augustus 1945 vroeg advocaat D'Hooge ook aan de aartsbisschop kardinaal Van Roey om tussenbeide te komen, en bezorgde hem o.m. een doorslag van een *Nota voor Leo Vindevogel voor het Krijgshof te Gent*, waarin op pagina vier vermeld wordt dat ze in een betere plaatsing de gegevens hernam die opgenomen waren in de nota die voor de krijgsraad was opgemaakt, maar toen ingetrokken onder druk. De verbeterde nota overliep tientallen punten van beschuldiging, of getuigenissen die tegen Vindevogel waren ingebracht, met telkens als besluit: dat had geen gevolgen, of dat had geen belang, of dat was niet bewezen, of dat gebeurde ook door anderen, of dat werd uiteindelijk niet aanvaard, maar dat alles was stemmingmakerij van tegenstanders die wraak wilden. Onder punt 26 werd De Persactiviteit behandeld: het blad telde slechts 3 000 lezers, en uit vier jaar waren slechts 40 artikels geselecteerd. Vindevogel was lid, noch van het vnv, noch van de DeVlag. Bladzijdenlang werd aangehaald hoe allerwege de rijkswacht en politie medewerking verleenden aan de Duitsers bij opsporingen en aanhoudingen; dat kon dus ook in Ronse niet strafbaar zijn. Tot slot werden de verzachtende omstandigheden opgesomd: oorlogsvrijwilliger met acht frontstrepen en het oorlogskruis, vader van negen kinderen, die velen geholpen had tijdens de bezetting en altijd voor de militaire kredieten had gestemd als volksvertegenwoordiger. Die omstandigheden waren door de krijgsraad aanvaard, maar niet door het hof dat de doodstraf had uitgesproken. – Tot hier de verbeterde nota uit het aartsbisschoppelijk archief.¹¹

Als we nu dus ongeveer weten wat er stond in de teruggetrokken nota voor de krijgsraad, dan kunnen we proberen het raadsel op te lossen van het “*geheim incident*”, dat in de loop van de decennia is uitgegroeid tot het dwaze verhaal dat nu in de biografie te lezen staat. Een aannemelijke verklaring lijkt mij dat de voorzitter de verdediging zal hebben gewaarschuwd, dat in dit geval van flagrant landverraad het contraproductief was om, zoals Leo Vindevogel deed, te verklaren dat hij vasthield aan zijn ideeën en zich beriep op de grondwettelijke vrijheden om zijn totale onschuld staande te houden; dat de verdediging beter verzachtende omstandigheden zou inroepen die op de officieren indruk konden maken. “*Rekenend op een mild vonnis onderwierpen de advocaten zich aan Dubois' eis*”, en de doodstraf werd in eerste aanleg inderdaad vermeden.

Op 2 augustus 1945 viel de regering van nationale unie naar aanleiding van de koningskwestie: de katholieke partij verliet haar en de nieuwe “*regering van het verzet*” wilde de vaderlandse zuivering verstrengen. Het genadeverzoek van Vindevogel werd verworpen en op 25 september werd hij gefusilleerd.

11. Ons bezorgd door wijlen professor Robrecht Boudens; Aartsbisschoppelijk Archief Mechelen, Fonds Van Roey, VIII, 13.

Cover van het door Bernhard Van Goor (pseudoniem van Valère Depauw) in 1949 heruitgegeven boek *De terechtstelling en het proces van Leo Vindevogel*. [ADVN, VB 1575]

Een essentieel element in het ontstaan en het groeien van het beeld van de *“gerech-lijke moord”* op Vindevogel, zoals ook Verstraete ze noemt, is het massaal verspreide verhaal van zijn processen voor de krijgsraad en het Krijgshof. Verstraete hierover: *“Hiervoor baseren we ons op het stenografisch verslag van het proces Vindevogel dat door toedoen van Jan Verroken in de lente van 1945 een eerste maal verscheen.”* Het werd heruitgegeven in 1949 door Valère Depauw. Een derde maal werd het gepubliceerd in 1994 door het Davidsfonds en het Taal Aktie Komitee, met volgens de inleider Guido Moens de bedoeling de onrechtvaardige Belgische rechtspraak aan de kaak te stellen. Bruno De Wever schreef in *Wetenschappelijke Tijdingen*, in zijn geciteerde recensie van deze laatste uitgave: *“Het verslag werd opgetekend door de secretaresse van één van de advocaten van de beschuldigde. Het betreft dus niet dé stenografische verslagen van het proces, zoals op de achterflap wordt beweerd.”* – Het betreft inderdaad het verslag van de brokstukken die de verdediging wenste gepubliceerd te zien, en had dezelfde bedoeling als het verhaal over het *“geheim incident”* voor de krijgsraad.

Indien Vindevogel niet had vastgehouden aan zijn gelijk, zelfs in zijn genadeverzoek aan de regent en in zijn beroep op een tussenkomst van medeparlementsleden en andere personaliteiten, was hij allicht aan de dood ontsnapt. En zeker indien hij gevlucht was en pas in 1946 of later voor de rechter verschenen, zoals de meeste vooraanstaande collaborateurs. Die lieten de eerste en dus zwaarste veroordelingen over aan hun volgelingen, een verwijt dat men Vindevogel niet kan maken.

Heeft hij behalve aan landverraad, zich ook aan verklikking schuldig gemaakt zoals het vonnis en het arrest stelden? Nico Wouters heeft uit zijn uitstekende studie *Oorlogsburgemeesters 40/44* besloten dat *“de belangrijkste vorm van ‘collaboratie’ door oorlogsburgemeesters bleek te liggen bij het ‘informatiebeheer’ (...) het doorgeven van bezwarende persoonsinformatie over inwoners aan de bezettende overheid”*.¹² Welk doorgeven van informatie werd als verklikking beoordeeld en eventueel veroordeeld, en welk niet? Het ligt voor de hand dat er een verschillende beoordeling gebeurde van het doorgeven zelfs van een feitelijk identieke informatie, door een patriottische burgemeester die later door de bezetter werd afgezet, dan wel door één die integendeel werd geloofd als *“de beste burgemeester van heel het Kommandantur-gebied, uiterst vlijtig en politiek volledig betrouwbaar (...) die bovendien zijn zoon bij de Waffen-SS heeft”*. Het ligt ook voor de hand dat Vindevogel zelf en zijn familie nadien de beschuldiging van verklikking hebben afgewezen als komend van wraakzuchtige politieke tegenstanders, aangezien andere burgemeesters voor ‘hetzelfde’ niet werden veroordeeld.

12. N. Wouters, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*, Tielt, 2004, p. 632.

Verwonderlijk is het daarentegen dat Verstraete, nadat hij de collaboratie van Vindevogel heeft geëtaleerd, toch verder de mythe van *“een gerechtelijke moord”* verkondigt. Om dat te kunnen doen zijn twee fabels over de krijgsraad onmisbaar: die van *“het stenografisch verslag”* en die van *“het geheim incident”*.

Lode Wils (°1929) is emeritus hoogleraar Nieuwste Geschiedenis aan de K.U. Leuven. Hij is auteur van verscheidene studies over de Vlaamse en Groot-Nederlandse beweging en sinds 1981 redactielid van *Wetenschappelijke tijdingen*.